Litteraturöversikt

TITEL:
Democracy Awakening: Notes on the state of America
FÖRFATTARE:
Heather Cox Richardson
FÖRLAG:
W H Allen, London, 2023

Hur auktoritära tankar har djupa rötter i USA visar en amerikansk historiker i en imponerande bred berättelse om landets tvåhundrafemtioåriga slingrigt tumultiska förflutna till vår tids Trump-dagar. Gång på gång, från grundlagsfäderna inbördeskrig, rekonstruktion fram till Nixons ”Southern strategy”, har eliter bedrivit krig mot demokratiska ideal som fiender till social välfärd, satsning på infrastruktur och mänskliga rättigheter och gjort det i big business sold, i rasism och kristna gruppers nationalism, allt genom falsk historieskrivning.

Den union som 1787 skapades lämnade utanför kvinnor och svarta som sedan dess kämpat för del i självbestämmandet med en motkraft i vita mäns oro för deras framväxande krav. Sedan 1980-talet har republikanerna nu tongivande minoriteter befäst sin makt i kongressen, domstolarna och i delstaters och elektorsförsamlingar.

Demokrati dör inte genom militärt våld utan vid valurnorna. När stora delar av Europa föll offer för fascism fanns likartade företeelser, starka grupper under framträdande ledare, även i USA. Men demokratiska krafter höll emot deras underminerande inflytande, stödde likaberättigande, försvarade och kämpade för det som i verkligheten, inte myterna, hade uppnåtts. I en ny ödestid är det vad som åter krävs, lär boken.

TITEL:
A Farewell to Wars. The Growing Restraints on the Interstate Use of Force
FÖRFATTARE:
Hans Blix
FÖRLAG:
Cambridge University Press, 2023

I en tid många finner alltmer farofylld och rustar sig för, har åldermannen inom svensk diplomati och nedrustning, 96-årige Hans Blix, undersökt var världen står åttio år efter det globalt omfattande andra världskriget. Hans bok grundar sig inte i någon dröm om freden och hopp om att finna vägar dit. Den utgör en systematiskt värdefullt uttömmande redovisning över snart sagt alla krig sedan dess, interventioner, kamp mot terrorism, jämte försök att i FN och genom konventioner stävja våld, militärt och annat.

Vilka regler lever vi efter, vad är tendenserna? De är centrala frågor när vi åter står inför besinningslös förstörelse och mördande i Europas hemsökta gränsland, Ukraina. Vad författaren ser är givetvis risker men också något annat – en del hoppingivande tecken. Liksom människor avskaffat slaveriet, aktualiserat kärnvapenbegränsning, infört lagar mot stater och individer och på senare årtionden infört förbud mot inhumana vapen tror de inte längre på krig mellan stater för territoriella vinster; Ukraina är undantaget.

Stormakter vidhåller sin andraslagförmåga, Men Blix sätter sitt hopp till ”allmänna opinionen”, globalt förenad mot miljö- och pandemihot, som vill utveckla en ordning för hållbar mänsklig civilisation. A public mind som sagt farväl till krigen eller är i färd därmed.

TITEL:
En tid för krig: Europas väg mot storkonflikt 1939 och 2022
FÖRFATTARE:
Wilhelm Agrell
FÖRLAG:
Historiska Media, ScandBook AB, Falun 2024

Vi såg inte kriget komma. Vi ville inte se det, närmast trodde att det var otänkbart. Så till vida var utgångsläget i februari 2022 annorlunda än augusti 1939. Den gången fruktade människor kriget som förfärande nog fullt tänkbart, ett dacapo på det stora kriget bara en generation tidigare, 1914–1918. I Wilhelm Agrells nya bok, lättillgängligt hopskriven, hänger förloppen blott alltför väl samman, samma härskarteknik av manipulation, hot, dominans mot dem som ville undvika krig, vilseleddes, felbedömde, hängav sig åt självbedrägeri, avväpnade sig.

Lär vi oss aldrig? Parallellen Hitler-Putin kan ju drivas långt. Hos den ene Rhenlandets militarisering, Österrikes annektering, intåget i Tjeckoslovakien, hos den andre Georgienkriget, annekteringen av Krim, losslitningen av Luhansk/Donetsk. Skillnaden fanns. 1939 hade Storbritannien och Frankrike fått nog när Polens öde klarnade. De gick till krig. 2022 befarade väst Ukrainas snara fall och, när det inte kom, fick stödet till Ukraina sina gränser vid leveranser av vapen och ammunition. Så långt tog man risker.

Kommer vi då att ha lärt oss något av bokens farliga pardans mellan anfallarens brutalitet och omvärldens felbedömningar? Att alltid tro det värsta är heller ingen lösning, om vi helt tvingas ge upp ett säkerhetsarrangemang, byggt på folkrätt, FN-stadgan och ESK-fördraget.

TITEL:
How Civil Wars Start: And How to Stop Them
FÖRFATTARE:
Barbara F. Walter
FÖRLAG:
Viking, Penguin Books, Random House, 2022

Stater bryter samman, på det finns alltför många exempel. I en tid när oroande röster varnar för vad själva USA kan stå inför, vill den amerikansk forskaren bidra till att få oss att förstå hur inbördeskrig uppstår. De sker när människor känner sig orättvist behandlade, berövade självtillit och osäkra inför framtiden och tyr sig till oansvariga sociala medier och extremistiska grupper/fraktioner. De kan stoppas, men bara om regeringar tar itu med missförhållanden, extra viktigt inför den ödesmässig hotfulla klimatförändringen.

Känt är det prekära läget med samhällsorgans försvagning när stater försöker gå från auktoritära styren till demokratiska. Forskare har börjat kalla deras övergångslägen (några med s k illiberala demokratier) för ”anocracier” längs en skala från -10 till +10. Till de senare hörde ändå nyligen USA. Ett exempel här på farlig gruppbildning är Qanon med påståenden om komplotter mellan demokratiska pedofiler. 17 procent amerikanare instämmer!

Inbördeskrigen blir inte som förr. Nu gäller gerilla och terrorism. Demografiskt händer något intressant: USA:s vita synes förlora sin majoritetsstatus 2045, Storbritanniens 2068 och de sista engelsktalande vid sekelskiftet. Författaren ser ljusa tecken i att Kalifornien styrde bort från anti-immigrationspolitik 1998, och Texas följde 2004. Hon hoppas på en ny ”New Deal”.

TITEL:
Something Rotten. Land Command in the 21st Century
FÖRFATTARE:
Jim Storr
FÖRLAG:
Howgate Publishing Limited, Hampshire 2022

Infanteristen Jim Storr har här skrivit en veritabel stridsskrift mot hur militärt ledarskap har utvecklats. Med tjugofem års erfarenheter och intervjuer av brittiska höga officerare anser han sig ha väl på fötterna när han underkänner dagens militära förhållanden: staber har blivit korpulent svullna, order skrivs ut som kommer försent och inte hanterar verkligheten; ibland förblir olästa. Chefer leder inte sina staber utan tenderar att bli ledda av sina stabsmedlemmar. Boken stöds fullt ut av en stjärngeneral som sir Rupert Smith", känd från 90-talets Bosnienkrig och tesen om "krig bland folket". Storr fnyser åt tal om komplikationer. De har alltid funnits.

Särskilt hårt går Storr mot sociologen Anthony King såsom allt för mycket påverkad av militära sagesmän, också med många på sin sida om att allt större staber behövs i dagens värld. Av många påhejad, har författaren en del kvar för att bemöta dem alla.

Hans katalog gör intryck. Tron på israelers militära förmåga får sig en knäck i beskrivningen av en ny "Systematic Operational Design" med order som brigadchefer fann obegripliga. Och vad ska man tro om en Natokårstab med 750 medlemmar och 450 dokument, där 20–25 procent blir lästa? En mördande nidbild av militär urartning? In dit är vi på väg.

TITEL:
Högt över havet: Så övergav Sverige alliansfriheten
FÖRFATTARE:
Maggie Strömberg & Torbjörn Nilsson
FÖRLAG:
Albert Bonniers Förlag

Forskare behöver och tar tid på sig. Det må gälla aldrig så ödesmättade tilldragelser. Hur det gick till när Sverige kring sekelskiftet bytte försvar, ja skrotade alltsammans rubb och stubb, väntar till exempel fortfarande på sin vetenskapliga beskrivning. Om det ännu mer våldsamma lappkastet in i Nato har vi denna källkommenterade bok av två Svenska Dagbladsreportrar som de själva kallar en journalistisk skildring. Den blir kanske länge berättelsen som vi får att hålla oss till, där dåvarande finländske statsministern Sanna Marins Natobeslut blir viktigare än presidenten Sauli Niinistös, här något mer svävande än det annars tett sig.

Lätt var den historisk omvandlingen inte. Man tar del av både amerikansk och finländsk tveksamhet, och Stoltenbergs stöd ter sig inte bergfast. I ett känsligt läge, när Finlands inträde snabbt nalkades, stod Sverige mer ensamt och osäkert än regeringen Kristerssons hurtiga försäkringar avslöjade. I ett myllrande historiskt och aktuellt persongalleri, med diplomaten Gunnar Hägglöf (gift med den exotiska Anna) som får bli ett slags kommentator från andra världskriget och framåt, handlar det framför allt om socialdemokratin, Magdalena Andersons först trevande överväganden som svensk nyckelperson och Peter Hultkvists envisa tro på ett svensk-finskt försvarsförbund som enda rätta vägen. Läs till nytta och nöje.

Böckerna är anmälda av Olof Santesson.

STÖD KRIGSVETENSKAPSAKADEMIEN!

En viktig del för att säkerställa akademiens långsiktiga verksamhet, således att söka och sprida kunskap om Sveriges säkerhet och försvar, utgör Tibellska fonden. På fonden kan pengar sättas in för att stödja akademiens verksamhet ekonomiskt. Litet eller stort bidrag, alla tillskott är välkomna!

Ditt bidrag gör skillnad!

Bidragen kan sättas in på fondens bankgiro 111–3075 eller via Swish 1236249460.